

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ ЯК ОСНОВИ ЇХ МАЙБУТНЬОГО ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ В КОНКУРЕНТНОМУ РИНКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

УДК 371.037

Анатолій Тарара, кандидат фізико-математичних наук, доцент,

старший науковий співробітник,
завідувач лабораторії трудової підготовки та політехнічної творчості
Інституту педагогіки НАПН України,
м. Київ

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ ЯК ОСНОВИ ЇХ МАЙБУТНЬОГО ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ В КОНКУРЕНТНОМУ РИНКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті наголошується на важливості розвитку творчих здібностей учнів в сучасних умовах ринкової економіки. Розглядаються способи їх розвитку і оцінки рівня сформованості творчого потенціалу учнів основної школи.

Ключові слова: творчі здібності, творчий потенціал, проектно-технологічна діяльність, трудове навчання, ринкова економіка, технології, допрофільна підготовка.

Табл. 1. Літ. 8.

Актуальність проблеми. Нові форми господарювання, що мають місце у нашому суспільстві, перехід до ринкової економіки вимагають формування в учнівської молоді нового мислення, бачення перспективи і уміння орієнтуватися у виборі свого майбутнього. Саме тому навчання у сучасній школі має сприяти розвитку творчих різнопланових здібностей учнів, формуванню таких якостей, як самостійність, підприємливість, уміння знаходити правильні рішення у складних ситуаціях, що складає основу творчого потенціалу особистості. Важливим в цьому контексті є також необхідний рівень знань учнів у галузі економіки та маркетингу, що допоможе їм зробити правильний вибір майбутньої професійної діяльності на ринку праці [4].

Особливого значення набуває зазначене у галузі техніки та технологій.

Підвищення рівня механізації та комплексної автоматизації виробничих процесів в різних галузях промислового виробництва вимагає не тільки вдосконалення професійної підготовки фахівців, а і їх творчого підходу до вирішення технічних проблем на виробництві, заохочення раціоналізаторської та винахідницької діяльності. Витримати жорстку конкуренцію на ринку товарів і наукоємних, систематично оновлюваних та автоматизованих і комп'ютеризованих технологій можливо лише за умови застосування наукових досягнень у всіх сферах життєдіяльності, підвищення ефективності у виявленні та підготовці конкурентоздатних, креативних фахівців у сфері проектування, техніки та технологій. Саме тому творчість і підготовка учнівської молоді до творчої діяльності стають однією з основних проблем в житті сучасного суспільства, важливим завданням школи. Відомо, що творча особистість не тільки самостійно добирає засоби та способи

виконання поставленого завдання, а ще й продумує, розробляє, планує технологію його виконання, вносить раціональні пропозиції. На думку багатьох науковців, творча особистість вирізняється здатністю створювати оригінальне, нове, висувати ідеї, нестандартно розв'язувати завдання різної складності, сміливо мислити, відкидаючи звичайне, шаблонне, бути мужньою, аби іти далі того, що є загальноприйнятим тощо. Головний показник такої особистості – її творчі здібності, під якими розуміють індивідуально-психологічні дані людини, що задовольняють вимогам творчої діяльності. Саме вони разом з уміннями, творчим мисленням (зокрема технічним), здатністю до творчих дій і визначають творчий потенціал учня.

Виклад основного матеріалу. У “Державному стандарті базової і повної середньої освіти” наголошується на важливості проектно-технологічної діяльності учнів, як основи творчого процесу, ефективному способі розвитку їхніх творчих здібностей, формування творчого підходу до розв'язання виробничо-технічних проблем.

Основні положення проектно-технологічної діяльності учнів на уроках трудового навчання викладені в літературі [2 – 8]. Тому ми не будемо детально зупинятися на сутності проектно-технологічної діяльності, її особливості, важливості тощо, однак зосереджуємо увагу на головній меті – розвитку і способах оцінки творчих здібностей учнів.

Метою проектно-технологічної діяльності учнів є формування проектно-технологічних знань і вмінь, розвитку їхніх творчих здібностей у процесі самостійної творчої розробки проекту певного виробу за умови реалізації їхнього особистого конструктивного задуму з елементами новизни. При цьому під поняттям “нове” слід розуміти суб'єктивну новизну того, що створене учнями.

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ ЯК ОСНОВИ ЇХ МАЙБУТНЬОГО ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ В КОНКУРЕНТНОМУ РИНКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Провідне, а часто і центральне, визначне місце в творчому виявленні та становленні учня відводиться вчителю трудового навчання. Адже під керівництвом вчителя на уроках трудового навчання творчі задуми, проекти і концепції можна втілити в матеріалі, здійснити на практиці. Під час виконання учнями особистісно зорієнтованих творчих проектів умотивовано розв'язуються нові складні задачі та проблеми проектно-технологічного характеру, здійснюється пошук оригінальних творчих рішень в ситуаціях, які здійснюються в навчальному середовищі за реальними виробничими алгоритмами.

Ефективні дидактичні матеріали для проведення занять з трудового навчання, з використанням проектно-технологічного підходу

трудового виховання. Лише незначна кількість із них носить репродуктивний характер. Відповіді на всі інші запитання передбачають творчий підхід учня, наявність у нього творчих здібностей. Зазначена система запитань наводиться нижче.

Пропонуємо наступну методику оцінки знань учнів за цими запитаннями.

Оцінюється відповідь на кожне запитання. За повну відповідь ставиться 12 балів, за відсутності – 0 балів. Відповідь проміжного ступеня повноти оцінюється відповідною кількістю балів. Наприклад, при повноті відповіді, що рівна 50% – 6 балів і так далі. Потім бали підсумовуються і діляться на кількість запитань 27. Таким чином, зазначена методика оцінювання дає можливість враховувати знання учнів, рівень їхнього творчого мислення при відповіді на кожне запитання.

Запитання для контрольного опитування	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Що означає слово “проект”? 2. Як називається ретельна творча робота, яку необхідно виконати перед виготовленням виробу? 3. Які види робіт належать до проектування виробу? 4. З яких етапів складається розробка проекту виробу? 5. У чому полягає сутність першого етапу розробки проекту виробу? 6. Що ти розумієш під виразом “власний задум” при проектуванні виробу? 7. Якими графічними зображеннями можна відобразити на папері власний задум? 8. Наведи приклад проблемної ситуації з життя і запропонуй спосіб її вирішення? 9. Як ти розумієш вираз “поставити перед собою проблему”? Чому важливо вміти ставити перед собою проблему? 10. З якою метою необхідно опрацювати літературні джерела, що порадив учитель, при розробці конструкції певного виробу? 11. У процесі проектування виробу достатньо мати один варіант його конструкції чи краще мати кілька? Відповідь обґрунтуй. Для чого потрібно аналізувати різні варіанти конструкції виробу при його проектуванні? 	<ol style="list-style-type: none"> 12. Для чого потрібне макетування чи моделювання у процесі конструювання технічних об'єктів? 13. Які основні вимоги має задовольняти кінцевий варіант розробленої конструкції виробу? 15. Добір матеріалів для виготовлення виробу необхідно здійснювати після створення кінцевого варіанту конструкції виробу чи це слід робити (продумувати) ще у процесі розробки? Відповідь обґрунтуй. 16. У чому полягає важливість фантазування у процесі розробки конструкції виробу? 17. У чому полягає сутність застосування методу комбінування у створенні нових виробів? 18. Для чого використовують метод фокальних об'єктів при створенні нових виробів? 19. Що ти розумієш під виразом “вміло організувати робоче місце для виготовлення виробу”? 20. На якому етапі проектування виробу і для чого складають технологічні картки? 21. Назви в логічній послідовності етапи технологічного процесу виготовлення певної деталі. 22. Для чого необхідно здійснювати контроль якості виготовлення деталей на всіх етапах виготовлення виробу? 23. Чому інструменти слід застосовувати лише за прямим призначенням? Наведи приклади. 24. Як ти розумієш вираз: “Доцільно (правильно) обраний спосіб обробки матеріалів”? 25. Яку технологію виготовлення виробу називають оптимальною (раціональною) і чому? 26. Яка мета проектно-технологічної діяльності учнів? 27. Чому важливо вміти здійснювати загальну оцінку спроектованого і виготовленого виробу?

Для проведення констатуючого (початкового) опитування та підсумовуючої оцінки проектно-технологічної компетентності учнів рекомендуємо вчителям використати систему із 27 запитань. Вони охоплюють всі етапи, важливі моменти проектно-технологічної діяльності учнів на уроках

Для більш об'єктивної і повної оцінки проектно-технологічної діяльності учнів пропонуємо використати 7 критеріїв, зміст яких також розроблений нами, і 4 рівні сформованої проектно-технологічних знань та вмінь (початковий, середній, достатній, високий) [6]. Зміст рівнів

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ ЯК ОСНОВИ ЇХ МАЙБУТНЬОГО ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ В КОНКУРЕНТНОМУ РИНКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

сформованості модифікований нами з урахуванням специфіки проектно-технологічної діяльності.

Кожен із критеріїв містить певну сукупність дій (умінь) учнів, які вчитель має фіксувати і оцінювати (сутність оцінки подається нижче) в процесі їх проектно-технологічної діяльності. Зміст цих семи критеріїв відображає всі етапи проектно-технологічної діяльності школярів. Зокрема, критерії I – IV включають дії, знання та вміння учнів на етапі проектування виробу, критерій V – технологічного етапу, критерій VI – заключного. Критерій VI відображає комунікативні здібності школяра та його здатності до конструктивно критичної самооцінки

Критерії оцінки проектно-технологічної діяльності учнів

(кожен із критеріїв включає в себе сукупність дій, які учні мають вміти виконувати якісно)

I. Добре розуміти, що таке проект, яку роботу відносять до проектування, що є метою проектно-технологічної діяльності учнів. Знаходити і аналізувати конкретну проблему ситуацій зі свого життя, добре усвідомлювати її. Чітко ставити перед собою проблему, що відповідає заданій ситуації та висувати ідеї, гіпотези для її вирішення шляхом створення конкретного виробу. Обґрунтовувати значимість і необхідність цього виробу для себе, близьких чи суспільства в цілому

II. На основі дослідницького пошуку розробляти (у вигляді довільного технічного рисунка) кілька варіантів конструкції майбутнього виробу або ж добирати існуючі зразки чи близькі до нього вироби (аналоги) з літературних джерел, побуту, вносячи до них необхідні конструктивні зміни. Важливими при цьому мають бути вміння учня працювати з різноманітною літературою, генерувати ідеї, в тому числі й оригінальні, аналізувати і синтезувати їх, фантазувати при розробці конструкції виробу Використовувати в процесі конструювання різні методи (дослідницький, фантазування, моделювання). У процесі розробки конструкції виробу обирати потрібні матеріали для нього та прогнозування їх витрати.

III. Аналізувати варіанти запропонованих конструкцій виробу і обирати з них найкращий, або ж створювати оптимальний варіант конструкцій на основі кількох наявних, свідомо застосовуючи метод комбінування; чітко усвідомлювати значимість і необхідність саме такої конструкції. У процесі розробки кінцевого варіанту конструкції враховували головні вимоги до вибору: функціональність (повністю відповідати призначенню), економічність, естетичність.

IV. Уявляти і розробляти технологічний процес виготовлення виробу в цілому. Планувати

технологічну послідовність виготовлення окремих деталей виробу. Розробляти необхідні ескізи та креслення. Добирати матеріали для виготовлення виробу і обирати інструменти та обладнання для роботи. Проводити розрахунки собівартості майбутнього виробу і його екологічну експертизу.

V. Організувати місце для роботи, вміло розташовуючи інструменти, пристосування, необхідні матеріали. Складати технологічні картки на деталі виробу. Обирати оптимально-раціональну технологію виготовлення окремих деталей виробу. Дотримуватись етапів технологічного процесу виготовлення окремих деталей: а) вибір заготовки; б) розмічання; в) технологічні операції (різання металів, пиляння деревини); г) операції обробки матеріалів; д) контрольні операції Працювати на технологічному обладнанні з різними інструментами та пристосуваннями. Дотримуватись правил техніки безпеки. Застосовувати інструменти за прямим призначенням. Уміло і без помилок виготовляти деталі виробу та виріб у цілому.

VI. Застосувати знання з трудового навчання та основ наук у процесі проектно-технологічної діяльності на всіх її етапах. Обмінюватись технічною інформацією, щодо проекту виробу з іншими учнями та вчителем, дискутувати, відстоювати свою позицію при вирішенні поточних проблемних ситуацій, розв'язуванні певних технічних завдань. Критично оцінювати виготовлення виробу на всіх його етапах.

VII. Аргументовано захищати кінцевий варіант спроектованого і виготовленого виробу. Здійснювати загальну оцінку виробу. Презентувати свій виріб, вивчати попит та пропозиції на нього можливість його реалізації.

Кожну сукупність дій, що відповідає певному критерію, необхідно оцінювати протягом всього періоду проектно-технологічної діяльності учнів. При цьому передбачається фіксація початкового рівня сформованості вмінь, знань та логічних і практичних дій учнів і його стан наприкінці експерименту. Для такої оцінки ми вводимо поняття рівнів сформованості проектно-технологічних знань і вмінь (надалі – рівнів сформованості). Рівнів сформованості взято чотири [6]: початковий – **п**, середній – **с**, достатній – **д**, високий – **в**. Таким чином, сукупність дій кожного учня, що відповідають певному критерію, на початку і в кінці занять оцінюється певним рівнем сформованості (п, с, д, в).

Згідно з навчальним планом вчителя та при певній його допомозі учні обирають об'єкти, над якими працюють на уроках. У процесі створення першого виробу фіксується початковий стан

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ ЯК ОСНОВИ ЇХ МАЙБУТНЬОГО ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ В КОНКУРЕНТНОМУ РИНКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

знань, умінь та логічно-практичних дій учнів із проектно-технологічної діяльності, що оцінюється певним рівнем для кожного критерію Під час роботи над виробами відбувається навчання учнів основам проектно-технологічної діяльності. Особлива увага – розвитку творчого мислення, творчих здібностей учнів під час виконання дій, що відповідають кожному із критеріїв.

Результати експериментальних занять

Протягом навчального року нами проводилися експериментальні заняття з трудового навчання з використанням проектно-технологічного підходу та наведених вище дидактичних матеріалів. Стан проектно-технологічної компетентності учнів перевірявся на початку і в кінці зазначеного періоду.

Результати констатуючого і підсумовуючого оцінювання учнів їх проектно-технологічної компетентності на підставі критеріїв і рівнів сформованості приводяться у підсумковій таблиці 1.

Як видно із табл. 1, кількість учнів, які мають більш високі і найвищі рівні сформованості проектно-технологічних знань і умінь (для кожного із критеріїв) наприкінці експерименту значно більше. Причому це стосується всіх критеріїв. Якщо на початку експерименту в обох класах була велика кількість учнів, що мали початковий (п) рівень, а високого (в) взагалі не було, то в кінці експерименту “з’явилися” учні з високим рівнем знань та умінь за рахунок тих, що мали достатній рівень (9-Б клас), а з початковим рівнем вони взагалі відсутні. Значно зросла кількість учнів із достатнім (д) рівнем знань і умінь порівняно з початком експерименту.

Для критеріїв IV і V значення рівнів на початку експерименту вищі, ніж для інших критеріїв, оскільки зміст дій учнів, що відповідають цим критеріям, значно ближчий до традиційного навчання на уроках (учні вже мали справу з такими діями у попередні роки навчання).

Таблиця 1.

Рівні сформованості проектно-технологічних знань та умінь учнів 9-Б та 9-В класів на початку та в кінці експерименту

Критерії	Рівні сформованості	Кількість учнів в класах			
		9-Б клас (20 осіб)		9-В клас (16 осіб)	
		Початок експерименту	Кінець експерименту	Початок експерименту	Кінець експерименту
I	п	7	–	11	–
	с	8	4	5	7
	д	5	11	–	8
	в	–	5	–	1
II	п	7	–	11	–
	с	8	4	5	7
	д	5	11	–	8
	в	–	5	–	1
III	п	7	–	11	–
	с	8	4	5	7
	д	5	11	–	8
	в	–	5	–	1
IV	п	1	–	1	–
	с	10	4	10	7
	д	9	11	5	8
	в	–	5	–	1
V	п	1	–	1	–
	с	10	4	10	7
	д	9	11	5	8
	в	–	5	–	1
VI	п	7	–	11	–
	с	8	4	5	7
	д	5	11	–	8
	в	–	5	–	1
VII	п	7	–	11	–
	с	8	4	5	7
	д	5	11	–	8
	в	–	5	–	1

РЕЦЕПЦІЯ НАУКОВОГО ДОРОБКУ К. УШИНСЬКОГО В СУЧАСНІЙ РОСІЙСЬКІЙ ПЕДАГОГІЦІ

Відбувся помітний приріст кількості учнів середнього (с) та достатнього (д) рівня сформованості проектно-технологічних знань і вмінь за рахунок тих, що мали відповідно початковий і середній рівні.

Висновки. Приведені вище результати експериментальних занять переконливо доводять, що в процесі проектно-технологічної діяльності відбувається всебічний розвиток творчих здібностей учнів підвищується їхня проектно-технологічна компетентність.

Необхідність виконання завдань “Державного стандарту базової і повної середньої освіти”, реалізації в навчальному процесі загальноосвітньої школи дидактичних принципів – наступності та перспективності, підготовки старшокласників до творчої діяльності у галузі техніки вимагає введення у старшій школі профілю навчання технологічного напрямку “Технічне проектування”. При ньому пропонуємо проектно-технологічну діяльність учнів основної школи (у викладеному вище плані) вважати за пропедевтичну, допрофільну підготовку. У процесі проектно-технологічної діяльності в основній школі вчитель має орієнтувати здібних до

завзначеної діяльності учнів на продовження навчання за профілем “Технічне проектування”.

1. Бербец Т.Г. Самостійна робота учнів під час виконання творчих проектів // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2001. – №4 – С. 13 – 15.

2. Коберник О.М., Яцук С.М. Проектування і виготовлення учнями виробів з металу // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2002. – №3. – С. 29 – 32.

3. Коберник О.М., Яцук С.М. Методика організації проектно-технологічної діяльності учнів на уроках трудового навчання. – Умань, 2001. – 82 с.

4. Основи маркетингу. 10 – 11 класи: підручник / М.В. Вачевський, В.В. Мадзігон, Н.М. Примаченко. – К.: Педагогічна думка, 2010. – 256 с.

5. Терещук А., Воовиченко А. Навчання учнів основних етапів проектно-технологічної діяльності // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2004. – №4. – С. 10 – 13.

6. Трудове навчання: 5 – 12.: Програма для загальноосвіт. навч. закл. / Денисенко Л.І., Кондратюк Г.А., Мадзігон В.М. та ін. – К.: Ірпінь, 2005. – 256 с.

7. Яцук С.М. Виконання основних етапів проектування на уроках трудового навчання // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2003. – №2. – С. 13 – 16.

8. Яцук С.М. Методика проектного навчання в 5 класі під час вивчення технології обробки деревини // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2006. – №1. – С. 6 – 10.

Стаття надійшла до редакції 27.07.2012

УДК 371.4(477) (470+571)

Ольга Сеньків, аспірант кафедри педагогіки

Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

РЕЦЕПЦІЯ НАУКОВОГО ДОРОБКУ К. УШИНСЬКОГО В СУЧАСНІЙ РОСІЙСЬКІЙ ПЕДАГОГІЦІ

У статті проаналізовано стан розробки науково-педагогічної спадщини Костянтина Ушинського у сучасній російській педагогіці. Показано, що дослідження російських науковців проводяться в таких основних напрямках творчого доробку класика: народність у вихованні, антропологічні ідеї класика, роль рідної мови у навчанні та вихованні підростаючого покоління, трудове та моральне виховання молоді, роль християнства у вихованні дитини, феномен видатного педагога та актуальність його ідей на сучасному етапі.

Ключові слова: К. Ушинський, творча спадщина вченого, російська педагогіка, народність виховання, християнська мораль.

Літ. 18.

Постановка проблеми. Костянтин Ушинський зробив значний внесок не тільки у вітчизняну, а й світову педагогіку, який не втрачає актуальності і сьогодні. Науковий доробок класика знаходиться в центрі уваги сучасних зарубіжних педагогів. Найбільш глибоко науково-педагогічна спадщина класика досліджується в Російській Федерації. Вивчення педагогічної парадигми К. Ушинського допоможе краще осмислити закономірності та особливості навчання та виховання підростаючого покоління на сучасному етапі.

У статті поставлена мета – з нових концептуальних підходів проаналізувати стан розробки науково-педагогічної спадщини К. Ушинського у сучасній російській педагогічній науці.

Аналіз останніх публікацій. Впродовж тривалого періоду радянська педагогіка тенденційно вивчала науково-педагогічну спадщину К. Ушинського. Його зображували як полум'яного критика царської школи, захисника принципу народності у вихованні, палкого прихильника трудового навчання, матеріаліста,